

Оксана Анатоліївна Бородіна

канд. наук з держ. упр.

ORCID 0000-0001-7469-9529

e-mail: borodinaoksana1306@gmail.com,

Вячеслав Іванович Ляшенко

д-р екон. наук, проф.

ORCID 0000-0001-6302-0605

e-mail: slaval.aenu@gmail.com,

Інститут економіки промисловості НАН України, м. Київ

ПОВОЄННЕ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ: СВІТОВИЙ ДОСВІД ТА СПРОБА ЙОГО АДАПТАЦІЇ ДЛЯ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Тривале протистояння російській агресії перевело економіку України в режим воєнного функціонування з великою кількістю обмежень, що наразі уже відчуються та будуть нести вагомий негативний вплив на подальший розвиток держави. Слід перевести економіку в режим відновлення, на основі якісного, але реалістичного стратегування, яке, в тому числі, базувалося б на досвіді закордонних країн. Причому, вектор орієнтирів у даному випадку доцільно зробити двоспрямованим. Доцільним є використання досвіду як європейських країн у повоєнному відновленні, так і успішні кейси, що були впроваджені в азіатських країнах, – Японія, Корея, Сінгапур, Гонконг тощо.

Цілком очевидним є те, що повоєнне відновлення української економіки має та буде відбуватися за підтримки міжнародних фінансових інституцій та фондів – як державних, так і приватних. Доречно констатувати, що і світова спільнота на даний час демонструє готовність консолідації допомоги економіці України, що постраждала шляхом створення спільних механізмів для відбудови інфраструктури, інституційної модернізації та економічної трансформації. В свою чергу, Урядом України на Міжнародній конференції у Лугано презентовано стратегічний План регіонального відновлення та розвитку України [1], орієнтований на відновлення креативної економіки як запоруку сталого розвитку.

Арсенал прикладів ефективних кейсів повоєнного розвитку національних економік достатньо значний. Але, здебільшого, у аналітичних доповідях згадується лише «План Маршалла» як програма відбудови повоєнної Західної Європи.

У той же час, відзначаючи беззаперечну успішність «Плану Маршалла» у досягненні поставлених цілей, зазначимо, що складність та унікальність умов, в яких буде знаходитися Україна по закінченню воєнних дій, детермінує необхідність комплексного підходу до пошуку моделі повоєнного економічного розвитку. Більше того, йдеться не про пряму відбудову зруйнованої інфраструктури, а про можливе докорінне трансформування держави на сучасне, модернізоване та комфортне для життя смарт-середовище. З огляду на край важку ціну, яку Україна вимушена нести, ми повинні використати цю можливість максимально ефективно.

Водночас контекст історичних порівнянь налічує приклади не менш успішних кейсів азіатських країн з

відбудови зруйнованої національної економіки та подальшого бурхливого економічного розвитку. Приклади Японії, Південної Кореї, Сінгапуру, Гонконгу по перетворенню на «азіатських тигрів» є вкрай ілюстративними, а їх секторальна тотожність з умовами сучасних українських реалій визначає необхідність ретельного аналізу та застосування найкращих практик у власній повоєнній економічній моделі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Масштабні та негативні за своєю природою суспільні зрушення, а саме воєнні конфлікти останнього десятиліття, переконливо доводять актуальність знаходження суспільства на підвищувальній хвилі циклу М. Кондратьєва, що характеризується саме накопиченням негативного потенціалу як чинника подальшого розвитку [2]. Так, циклічний характер глобальних криз та їх сукупна структура була предметом досліджень Д. М. Кейнса [3], В. Дементьєва [4]. В умовах воєнного конфлікту, наукова спільнота також демонструє значне поживлення інтересу до проблем повоєнного стратегування.

Процес заміщення попереднього технологічного укладу наступним та необхідні заходи для стратегування економічного розвитку в умовах кризи розглянуті у трудах сучасних провідних науковців Інституту економіки промисловості НАН України: О. Амоші, Ю. Залознової, В. Ляшенка, С. Іванова [5]. Вчені вказаної установи – І. Підоричева, Ю. Харашівлі, Н. Трушкіна, В. Микитенко, О. Вишневецький, М. Солдак, О. Лях [6–11] – наголошували на функціоналах стратегування та формування механізмів забезпечення сталого розвитку.

Наукове висвітлення питань регіонального та місцевого розвитку, соціальних питань інтеграції українського суспільства у повоєнний період в дослідженнях В. Ємець, Е. Лібанової [12–13] продемонструвало, що за умов децентралізованої моделі організації влади в Україні, ефективно та виважене стратегування соціально-економічного розвитку, зокрема регіональних екологічних інновацій є важливим ендегенним фактором сталості економічного територіального розвитку.

Проблеми стратегування кризової економіки, в тому числі, кластерних інструментів забезпечення регіональної політики активно розглядаються закордонними вченими-економістами. Так, у сучасних умовах децентралізації, застосування структурованого регіонального підходу розглядається як один з найбільш ефективних механізмів структурного розвитку еконо-

міки [14]. Деякі зарубіжні науковці Devlin & Bleackley [15]; Marshall [16]; Swann & Preveser [17]; Feser [18]; Bergman & Feser [19]; Feldman & Audretsch [20]; Dussauge, Garrette & Mitchell [21]; Penttikiäinen & Luukkainen [21]; Silvell, Lindqvist & Ketels [23] розглядають консолідацію різномірних елементів суспільної системи на локальному рівні та стверджують, що ефективний процес сталого фінансування регіональних проектів розкриває внутрішній регіональний потенціал вертикальної й горизонтальної інтеграції, що і береться за основу при розробці економічних стратегій для розвитку території у кризових умовах. Тим самим, регіональні системи взаємодії економічних суб'єктів на регіональному/субрегіональному/місцевому рівнях визнано тією просторовою економічною формою, що виникла в рамках неформального об'єднання кількох організацій, за допомогою якої досягається необхідна концентрація виробничої, управлінської, інформаційної інфраструктури з метою забезпечення високого рівня конкурентоспроможності всередині регіонального продукту [23].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. В той же час, безпрецедентні умови сьогодення в Україні, а саме – колосальні збитки внаслідок воєнних дій, які тільки продовжують збільшуватися; специфічні та унікальні геополітичні, економічні, соціальні умови, в яких опинилася країна в даному військовому протистоянні; важливе місце України у світовому ринку продовольства, енергетики, металургії, детермінують крайню важливість комплексного вивчення досвіду міжнародної допомоги у відновлення національних економік після воєнних конфліктів останнього часу. Певний брак паралельних двосприя-

мованих досліджень – як європейського, так і азіатського векторів відновлення економіки після війни – сприятимуть виробленню якісної національної моделі та наданням Україною закордонним партнерам власного бачення подальшого повоєнного розвитку з огляду на міжнародний досвід, але й з урахуванням ризиків.

Доречно констатувати, що і світова спільнота на даний час демонструє готовність консолідації допомоги економіці України, що постраждала, шляхом створення спільних механізмів для відбудови інфраструктури, інституційної модернізації та економічної трансформації.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз найефективніших зразків світового досвіду післявоєнного відновлення економіки, основних механізмів та інструментів, які забезпечили розвиток європейських та азіатських країн після воєнних конфліктів, а також надання відповідних пропозицій для унікальних умов повоєнного розвитку України.

Гіпотезою статті є теоретичне припущення, що використання досвіду країн ЄС, Японії, Південної Кореї, Сінгапуру, Гонконгу, з огляду на збіг або тотожність умов секторального досвіду з сучасною Україною, дозволить адаптувати закордонні зразки для створення унікальної моделі повоєнного розвитку і стратегування національної економіки.

Виклад основного матеріалу. Колосальні збитки, які нанесені економіці України військовою агресією, мають кількісний вимір, а ВВП України на даний час повністю залежить від лінії фронту. Світовий банк (The World Bank) у своїх прогнозах станом на липень поточного року, повторив свої ж прогнози щодо критичного падіння рівня ВВП в Україні на 45,1% (рис. 1).

World Bank ECA Economic Update Spring 2022

Europe and Central Asia country growth forecasts^a
(real GDP growth at market prices in percent, unless indicated otherwise)

	2020	2021e	2022f	2023f	Percentage point differences from January 2022 projections	
					2022f	2023f
Albania	-4.0	8.6	3.2	3.4	-0.6	-0.3
Armenia	-7.4	5.7	1.2	4.6	-3.6	-0.8
Azerbaijan	-4.3	5.6	2.7	2.2	-0.4	-0.5
Belarus	-0.9	2.3	-6.5	1.5	-3.7	-0.8
Bosnia and Herzegovina ^b	-3.1	6.5	2.9	3.1	-0.1	-0.1
Bulgaria	-4.4	4.2	2.6	4.3	-1.2	0.7
Croatia	-8.1	10.4	3.8	3.4	-1.6	-1.0
Georgia	-6.8	10.4	2.5	5.5	-3.0	0.5
Hungary	-4.7	6.8	4.2	4.1	-0.8	-0.2
Kazakhstan	-2.5	4.0	1.8	4.0	-1.9	-0.8
Kosovo	-5.3	9.1	3.9	4.3	-0.2	-0.1
Kyrgyz Republic	-8.4	3.6	-5.0	3.2	-9.7	-1.1
Moldova	-7.4	13.9	-0.4	2.7	-4.3	-1.7
Montenegro	-15.3	12.4	3.6	4.7	-2.0	-0.1
North Macedonia	-6.1	4.0	2.7	3.1	-1.0	-0.3
Poland	-2.5	5.7	3.9	3.6	-0.8	0.2
Romania	-3.7	5.9	1.9	4.1	-2.4	0.3
Russian Federation	-2.7	4.7	-11.2	0.6	-13.6	-1.2
Serbia	-0.9	7.4	3.2	2.7	-1.3	-1.3
Tajikistan	4.5	9.2	-1.8	3.2	-7.3	-1.3
Turkey	1.8	11.0	1.4	3.2	-0.6	0.2
Ukraine	-3.8	3.4	-45.1	2.1	-48.3	-1.4
Uzbekistan	1.9	7.4	3.6	5.3	-2.0	-0.5

Рис. 1. Прогноз Світового Банку щодо падіння ВВП у 2022 році [24]

За даними видання FORBES, лише за перший місяць війни українська економіка втрачала:

- більше 50% середньорічного ВВП,
- близько 30% підприємств повністю зупинили свою діяльність,
- 45% підприємств скоротили виробництво [25].

Відповідно до аналітики Київської школи економіки (KSE Institute), прямі та непрямі втрати економіки України від воєнних дій станом на середину 2022 р. становили загалом 235,1 \$млрд, а у розрізі галузей виглядають наступним чином (рис. 2).

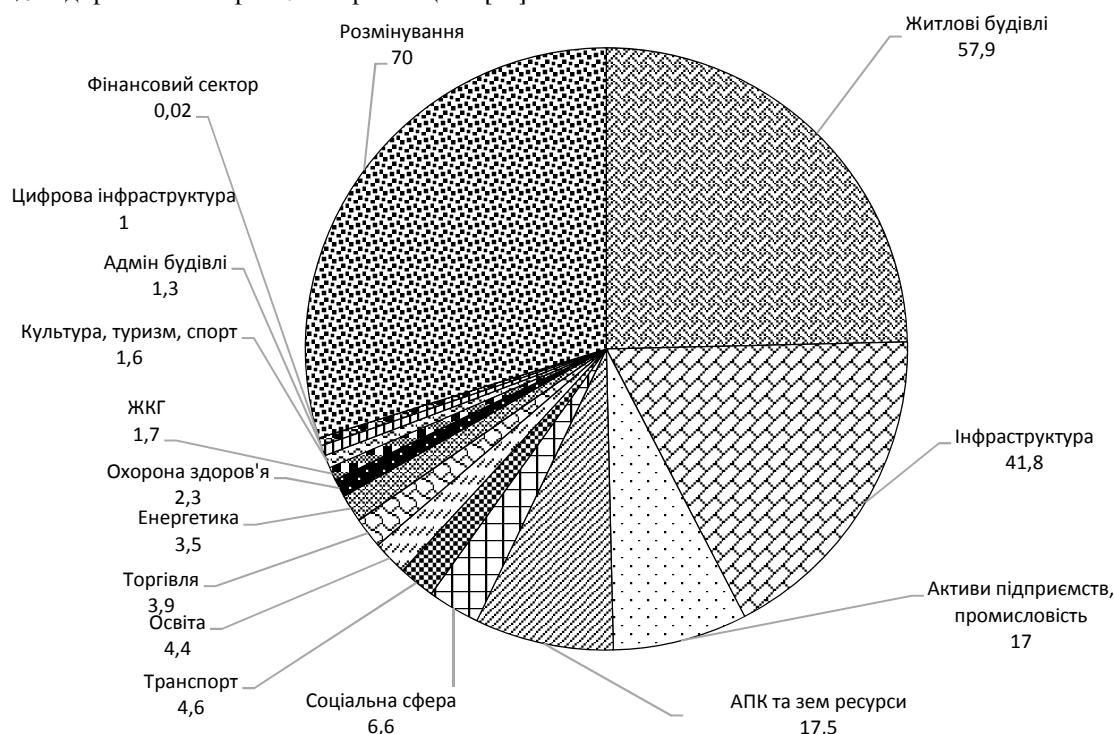

Рис. 2. Загальна оцінка потреб економіки від прямих та непрямих втрат для відновлення, \$млрд [26]

Отже, загальна сума потреб економіки України, з урахуванням розмінування території, на даний час становить більше \$235 млрд та продовжує збільшуватися. Ситуація характеризується наявними зовнішніми та внутрішніми викликами (табл. 1).

Таблиця 1

Актуальні внутрішні та зовнішні виклики розвитку національної економіки

Зовнішні виклики:	Внутрішні виклики:
– війна в Україні змінить міжнародні ринки продовольства та енергетики; – продовження конфлікту може призвести до істотного підвищення цін на продукцію металургії, продовольства, енергетики	– розриви в ланцюгах доданої вартості та поставок; – втрати робочої сили (участь в обороні країни, вимушена міграція); – відсутні проблеми з логістикою

Джерело: складено авторами.

У той же час, дуалізм ситуації полягає в тому, що, з одного боку, наявними є деструктивні процеси внаслідок воєнних дій. А з іншого – відкриваються можливості, що до початку воєнних дій розглядалися лише як потенційні горизонти розвитку:

- фактична енергетична євроінтеграція України з підключенням до європейського енергетичного простору ENTSO-E наприкінці лютого 2022 року [27];
- набуття Україною статусу кандидату у повноцінні члени ЄС [28].

Очевидно, що відновлення економіки післявоєнної України буде поетапним. Беззаперечним вважаємо й те, що регіональний та секторальний розвиток мають будуватися на основі синергетичного ефекту в умовах вкрай обмежених ресурсів та масштабних збитків в залежності від масштабів руйнування та наявності коштів. Пропонується наступне власне бачення процесу повоєнного розвитку економіки України з огляду на сутність та терміни такого відтворення (табл. 2).

Таблиця 2

Етапи повоєнного відновлення економіки України

Назва етапу	Сутність етапу
1	2
<i>До закінчення військових дій</i>	
Підготовка для масштабних повоєнних змін	Мінімізація усіх збитків від війни. Релокація бізнесу. Документування збитків. Систематизація збитків за категоріями (реєстр) і створення на цій базі плану для відбудови

1	2
<i>По закінченню військових дій</i>	
1. Відновлення критичної інфраструктури	Відновлення електромереж, доріг, залізничного сполучення, газопостачання, водогонів, Інтернету. Відбудова лікарень та шкіл, тимчасового житла в першу чергу для тих, хто його втратив. Етап характеризується залученням великого обсягу міжнародної гуманітарної допомоги
2. Відновлення економіки в цілому	Принципи Індустрії 4.0 як базис для оновлення промисловості. Створення робочих місць і постійних джерел генерування доходів. Новітні підходи урбаністики і архітектури для розбудови зруйнованих міст. Продовження реформ з узгодження законодавства з європейським (запровадження європейської системи сертифікації, антиолігархічних законів, реформування правового охоронного сектору, ефективна антикорупційна політика, забезпечення прозорості публічних закупівель, запровадження заходів націоналізації-модернізації-приватизації промислових об'єктів)
3. Стабільне економічне зростання	Програми підтримки і розвитку підприємництва шляхом стимулюючої регуляторної та податкової політики. Зважена фінансова політика, посилення енергетичного сектору. Впровадження концепції ніаршорингу для перетворення України на мега-індустріальний парк для Європи. Ефективний регіональний енергоменеджмент

Джерело: складено авторами.

Історичний контекст повоєнної відбудови національних економік країн Європи та Азії. Наразі, Україна має унікальний шанс докорінної трансформації держави в усіх сферах, який може бути використаний, за умови ефективного врахування закордонного досвіду для повоєнних масштабних перетворень у державі. І такий шанс, з огляду на важку ціну, що несе держава, має бути неодмінно використаним.

Повоєнне відновлення України буде потребувати таких аспектів досвіду світового державотворення у кризових умовах, як:

- системність реформ;
- сталі джерела фінансування;
- глибина процесу.

Очевидним є той факт, що для забезпечення таких кардинальних перетворень, постають фінансові та інституціональні питання *ресурсів та координуючих структур* для відновлення економіки України (табл. 3 і 4).

Таблиця 3

Потенційні джерела ресурсів для відновлення повоєнної економіки України

<i>Потенційні джерела ресурсів</i>	<i>Ризики для отримання</i>
Спеціально створені рахунки у міжнародних фінансових інституціях чи фондах	Реальне та вже частково доступне джерело доходів [29]
Можливі відшкодування чи компенсація втрат завданих агресією (репарації)	Стануть можливими, у випадку, якщо мирний договір відбудеться
Можливе арештоване майно РФ за кордоном, в банках і фінансових інститутах іноземних держав	Можливий ресурс, але процедура вкрай бюрократизована та пролонгована у часі
Арештоване майно РФ в Україні	Реальний ресурс, але суми його не значні для компенсації масштабних збитків

Джерело: складено авторами.

Тобто, з усіх перерахованих варіантів лише перший, міжнародно-фінансовий, має реальний потенціал втілення. Однак навіть за наявності готовності країн-партнерів надати грошову допомогу, для України процес збору коштів буде не швидким, пролонгованим у часі та таким, що потребуватиме значної кількості формалізованих процедур.

Необхідні для наведеного процесу інституціональні перетворення наведені у табл. 4.

Таблиця 4

Інституціональне впровадження відновлення економіки України

<i>Інституції</i>	<i>Сутність роботи</i>
Національна рада з відновлення України від наслідків війни	Створена Наказом Президента України від 21.04.2022 р. №266/2022, є основним координуючим органом
Міжнародна Агенція з відновлення України (наразі обговорюється питання створення такої інституції, схожої з Economic Cooperation Administration, ECA), яка адмініструвала План Маршалла для Європи)	Агенція має бути афілійованою з ЄС, водночас бути автономною у прийнятті рішень та мати чіткі терміни існування, а також статус дорадчо-консультаційного органу та співпрацювати з вищенаведеною Національною радою

Джерело: складено авторами.

Історичний перебіг подій минулого сторіччя стосовно відновлення Європи, Японії, Кореї, Сінгапуру, доводить, що у разі, коли після воєнних дій економіку країни не відновляти, то її потрібно буде дотувати, що у кінцевому підрахунку буде потребувати значно більших фінансових вкладень.

У межах повоєнного відновлення Україні доведеться відбудовувати деякі міста практично з нуля. Важливо, щоб ця відбудова була якісним перетворенням, інноваційною модернізацією.

Передумови для повоєнного економічного буму в Україні потребують критичного осмислення. Без адекватних дій з боку влади, впровадження відповідних інструментів економічної політики, значний потенціал повоєнного відродження може бути нівельованим.

Пропонується для розгляду ретроспективний історико-економічний огляд програм міжнародної допомоги повоєнному розвитку країн Європи, Японії, Південної Кореї задля використання досвіду та формування власної національної платформи.

Варто підкреслити, що на думку Кахи Бендукідзе:

1. Для того, щоб піти з-під опіки імперії, новим державам потрібно збудувати на своїй території сучасні країни з верховенством права, невеликим ефективним держапаратом, ефективними податками.

2. **Реформи потрібно робити швидко.** Інакше з'являються групи, які зацікавлені у тому, щоб реформи ніколи не були завершені. Приклад – олігархи. Але для того, щоб реформи були справді швидкими, країні потрібен готовий план та команда реформаторів, а також набір основних принципів, які допомагатимуть приймати рішення в умовах цейтноту [30].

Слід підкреслити, що з огляду на:

– специфічні та унікальні геополітичні, економічні, соціальні умови, в яких опинилася країна в даному військовому протистоянні,

– важливе місце України у світовому ринку продовольства, енергетики, металургії тощо,

вважаємо, що Україна повинна приймати **безпосередню участь у підготовці та впровадженні міжнародних заходів з відновлення економіки та пропонувати закордонним партнерам власне бачення подальшого повоєнного розвитку з огляду на міжнародний досвід, але й з урахуванням ризиків.**

Саме такі ризики можна виокремити у заходах міжнародних програм з відновлення національних економік – «План Маршалла» допомоги економікам країн Західної Європи та «План (лінія) Доджа» як стабілізаційна програма Японії, що була впроваджена у 1949 році.

Порівняльна характеристика принципів та наслідків впровадження планів допомоги повоєнній Європі (План Маршалла) та Японії (План Доджа) наведена у табл. 5.

Довгострокове порівняння зростання реального ВВП на душу населення у США, Великобританії та Японії, зроблене Groningen Growth and Development Centre у проєкті Maddsson Prijekt, демонструє рис. 3.

Динаміка ВВП для Японії з рис. 3 доводить, що довоєнний рівень було досягнуто лише у 1954 році, проте наступні 15 років економіка Японії зростала загалом 11% на рік, що є абсолютним рекордом історії світової економіки.

Окремо варто зазначити досвід міжнародної допомоги повоєнному розвитку Південної Кореї та Сінгапуру та перетворення їх на «Азіатських Економічних Тигрів».

На думку економістів, ключовими факторами успіху країн – «Азіатських економічних тигрів» є наступні [32]:

1. У момент початку впровадження міжнародних програм допомоги вони перебували у стані війни, що вкрай актуалізує їх досвід для України. Саме такі умови є фактором мобілізації як суспільства, так і еліт.

2. Зовнішня загроза з боку Радянського Союзу, яка стала мотиватором для Західного світу захищати та допомагати.

3. Жорсткий стиль правління, адже саме авторитарне правління дозволяло діяти швидко. Сінгапур, Південна Корея – найяскравіші приклади.

4. Неформальний контроль з боку англосаксів (США, Британія). Британські суди як чинник боротьби з корупцією та рівного правосуддя для всіх, державна служба – це сервісна функція для громадян, податки – плата за якісний сервіс, меритократія – у держслужбовців зарплата в середньому на 20% вища за ринок і у них найвищий конкурс.

5. Забезпечення Сполученими Штатами Америки безпекової основи з розміщенням своїх військових баз.

6. Патронат, захист та підтримка США. Фінансова підтримка англосаксів у вигляді грантів, інвестицій, технологій та ефективної податкової політики.

Так, Південна Корея окремі роки отримувала від США до 9% ВВП як допомоги (технічної, фінансової). І це були не кредити, не інвестиції, а пряма допомога з бюджету. Динаміка зростання ВВП Південної Кореї вражає та демонстрована на рис. 4.

У результаті ВВП Південної Кореї виріс у 31 тис. разів (!) з 1953 року завдяки фінансовій допомозі, технологіям, торговельній співпраці зі США, зростанню експорту, швидких темпів індустріалізації, зростанню добробуту громадян та їх споживанню, конкурентоспроможності у важкій промисловості та побутовій електроніці.

Варто підкреслити, що у період з 1945 по 1961 рік Корея не позичала грошей і не отримувала іноземних інвестицій. За критеріями Світового банку та неокласичної економічної теорії, така ситуація є повною аномалією. При цьому Корея отримала понад \$3,1 млрд як гранти Сполучених Штатів за той же період. Тобто, у середньому за 16 років – \$193 млн на рік. Іншої зовнішньої допомоги отримано не було.

Вказана сума вдвічі більша, ніж країни Бенілюксу отримали за планом Маршалла, на третину більше, ніж отримала Франція, і на 10% більше, ніж Великобританія. Гранти, отримані Кореєю з 1945 до 1961 року, перевищують загальний обсяг кредитів Світового банку новим незалежним державам [34; 35].

Слід зазначити й важливість податкових важелів регулювання. Так, Сінгапур, Гонконг довгий час були податковими гаванями, що сприяло надходженню нових інвестицій.

Досвід Франції та Великобританії з проведення комплексу заходів «націоналізація-модернізація-приватизація» для повоєнного розвитку промисловості. Доцільним та актуальним вбачається використання досвіду Франції та Великобританії щодо ефективного проведення націоналізації приватної власності (майна) підприємств, з подальшою модернізацією промислової бази, а також, приватизацією [36]. Причому, в цих країнах процеси націоналізації-приватизації є циклічними та змінюють один одного.

Так, у повоєнній Франції матеріальні збитки становили більше чверті національного багатства, обсяг промислового виробництва впав приблизно на 60% від довоєнного рівня, удвічі скоротився випуск сільськогосподарської продукції, була зруйнована транспортна система.

Таблиця 5

Основні принципи впровадження та наслідки «Плану Маршалла» та «Плану Доджа»

		Принципи та наслідки здійснення плану				
План відновлення (країна) / термін впровадження	conditions of assistance (умови надання допомоги)	Development approach (підхід до розвитку)	Jointly Coordinated Efforts (спільно скоординовані зусилля)	Multistakeholders Implementation (участь стейкхолдерів)	Modernization Perspective & Mutual Benefite (перспективи модернізації, взаємна вигода)	risks for Ukraine (ризики для України)
План Маршалла (Європейські країни) / 1948-1951	<ul style="list-style-type: none"> — відмова від націоналізації промисловості; — свобода підприємництва; — зниження митних тарифів; — обмеження у торгівлі із союзом; — надання територій для американських військових баз 	<ul style="list-style-type: none"> — розширити європейське сільськогосподарське та промислове виробництво; — відновити «здоров'я» валют, бюджетів і фінансів в окремих європейських країнах; — стимулювати торгівлю між європейськими країнами та між Європою й рештою світу 	<p>The Economic Cooperation Administration та The Organisation for European Economic Cooperation</p>	<p>Держдепартамент США, Мінфін США, Експортно-імпортний банк США та Світовий банк, представники приватного бізнесу (General Foods, Coca-Cola Company, Scott Paper, Quaker Oats, General Electric і Goldman Sachs)</p>	<ul style="list-style-type: none"> — економіка країн Західної Європи була відновлена; — європейські країни змогли розплатитися за зовнішніми боргами; — вплив СРСР було ослаблено; — навколо СРСР було зведено "залізну завісу"; — США та Канада отримали величезний ринок збуту; — був відновлений та зміцнений європейський середній клас — гарант політичної стабільності та сталого розвитку; — Захід взяв під контроль ринок збуту, відданий Росією 	<ul style="list-style-type: none"> — план був прийнятий та почав працювати через 3 роки після воєнних дій; — це був план розвитку мирної, хоча й зруйнованої Європи; — усі країни вийшли з війни майже в однаковому економічному становищі
План (Лінія) Доджа (Японія) / 1949-1965	<ul style="list-style-type: none"> — повернення від милітаризму до ліберальних цінностей; — демонополізація; — запуск механізму вільної конкуренції 	<ul style="list-style-type: none"> — розпущено дзаїбацу — феодально-милітаристські клани-корпорації, здійснено демонополізацію, отолошено свободу торгівлі, здійснено земельну реформу, запроваджено ліберальне трудове законодавство, проведено податкову реформу 	<p>SCAP (13 країн, включаючи Сполучене Королівство та СРСР, але фактично США)</p>	<p>SCAP, General Head Quarters</p>	<ul style="list-style-type: none"> — балансування консолідованого національного бюджету з метою зниження інфляційного тиску; — зупинення діяльності Фінансового банку реконструкції; — зниження рівня державного втручання в економіку (особливо субсидії, контроль за цінами); — запровадження єдиного твердого обмінного курсу; — повернення до міжнародної торгівлі не через урядові торгові агенції, а через приватні канали; — тверді стави податків, нові акцизи; — збільшення впорядкованих внутрішніх накопичень 	<ul style="list-style-type: none"> — радикальність реформ демоналізації — фіксований курс валют; — масове безробіття. <p>Виконання Плану Доджа дозволило вгамувати інфляцію, але призвело до масових звільнень на тлі скорочення економіки</p>

Джерело: складено авторами.

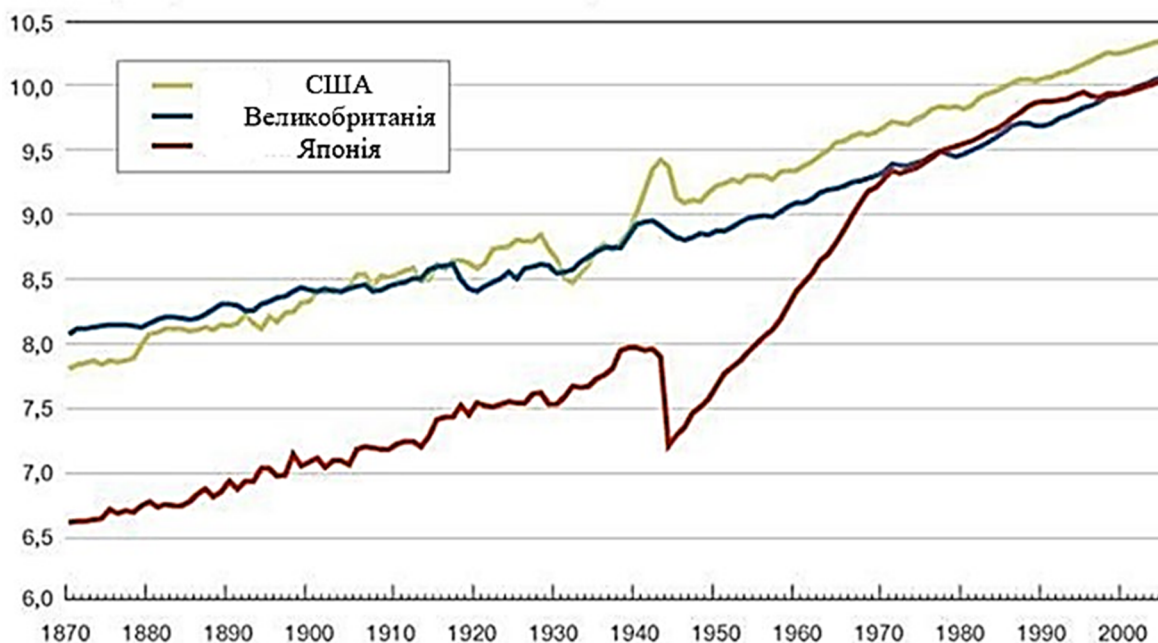

Рис. 3. Довгострокове порівняння зростання національних економік (ВВП на душу населення у США, Великобританії та Японії у міжнародних доларах, за еталон прийнято 1990 рік) [31]

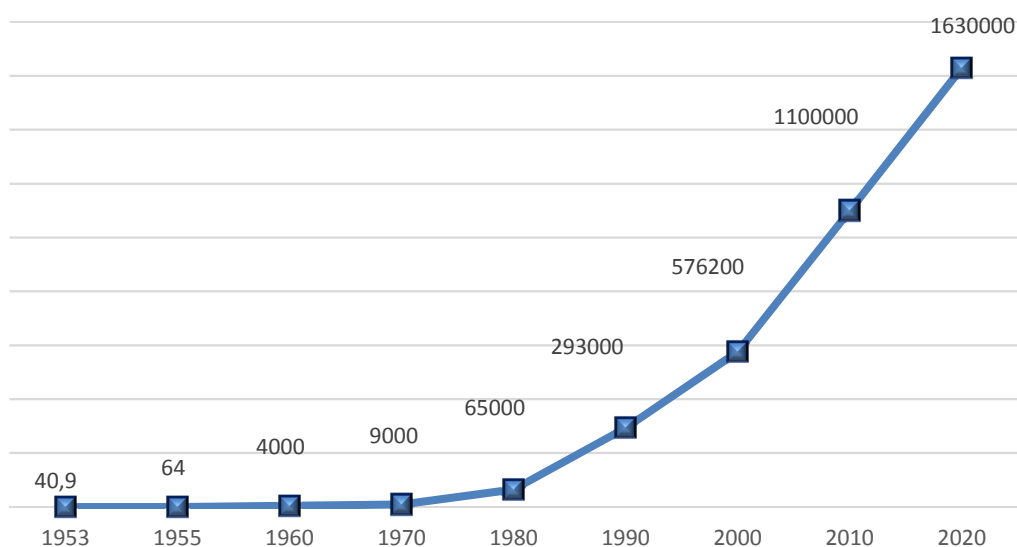

Рис. 4. Динаміка зростання ВВП Південної Кореї по роках, \$млн

Джерело: складено авторами на основі [33].

У той же час, подолати негативні наслідки дозволила повоєнна соціально-економічна система централізованої демократичної держави, яка безпосередньо регулювала та спрямовувала ринкові та інші економічні відносини. Було проведено широку націоналізацію: вугледобутку, газової промисловості, електроенергетики, авіапромисловості, машинобудівних заводів, великих банків та ін. У промисловості державний сектор охопив приблизно 1/5 всіх виробничих потужностей.

Як показали наступні події, націоналізація не стала соціалістичним заходом. Однак для французького уряду вона перетворилася на найважливіший

шлях боротьби за відновлення економіки, ефективний інструмент швидкої модернізації базових галузей [37].

Наступне десятиліття 1950-х років стало періодом прискореного та майже безперервного зростання. За 1952-1958 роки продукція промисловості та будівництва збільшилася на 47%, а саме промислове виробництво (без будівництва) – на 52% [38].

Саме тоді серед французьких підприємців народилося гасло: «Модернізувати чи померти». Усвідомивши неможливість збагачення колишніми лихварськими методами, ділові кола Франції стали приділяти першорядну увагу переоснащенню виробничого потенціалу.

Порівняльна динаміка зростання ВВП країн світу у 1950-1960 роках минулого сторіччя наведена у табл. 6 та 7.

У періоди післявоєнного відновлення економіки завжди демонструють високу динаміку, тому що відлік ведеться від низьких вихідних значень економічних показників.

Таблиця 6

Динаміка ВВП у провідних країнах світу за 1950-1960 роки (у відсотках на початок періоду, прийнятому за 100)

Країна/період	П'ятирічка 1950-1955	П'ятирічка 1956-1960	Десятиліття 1951-1960
США	124	107	133
Великобританія	115	110	127
Франція	124	127	158
ФРГ	154	141	217
Японія	143	177	253

Джерело: складено авторами на базі [38].

Таблиця 7

Динаміка промислового виробництва, у провідних країнах світу за 1950-1960 роки (стосовно початку періоду, прийнятого за 100)

Країна/період	П'ятирічка 1950-1955	П'ятирічка 1956-1960	Десятиліття 1951-1960
США	124	117	145
Великобританія	120	113	135
Франція	132	136	180
ФРГ	182	133	242
Японія	211	226	476

Джерело: складено авторами на базі [38].

Отже, в умовах повоєнного відновлення та політичної турбулентності, коли за природніх обставин відбувається зменшення вартості державних активів, вважаємо за обгрунтоване державницьке рішення не форсувати приватизацію як метод перешкодження бюджетному дефіциту, а концентрувати зусилля щодо збільшення ефективності роботи державного сектору економіки, акумулювати кошти та проводити промислову модернізацію, інвестувати в інновації та науку.

Регуляторні режими податкового стимулювання. «Кельтський тигр» зразка Ірландії. Модель інноваційного офшору ірландського зразку також прийнятна для аналізу та вивчення для можливості застосування у повоєнній Україні [45]. Так, у 1990 році показники

економічного розвитку України та Ірландії були співставними (рівень ВВП на душу населення за ПКС – 16 тис. дол. США в Україні, 22 тис. дол. США в Ірландії). За наступні 30 років Ірландія увійшла до найбагатших країн Європи, Україна – до найбідніших. Розрив ВВП на душу населення між країнами досяг 500% (у 2018 році ВВП на душу населення Ірландії 66 тис. дол., України – 13 тис. дол. США).

Безумовно, показник збільшення ВВП за 30 років у 4 рази передбачає значний обсяг інвестування в основний капітал (більше 25%). Порівняльна динаміка інвестицій в основний капітал в Україні та Ірландії у 1990-2018 роках наведена на рис. 5.

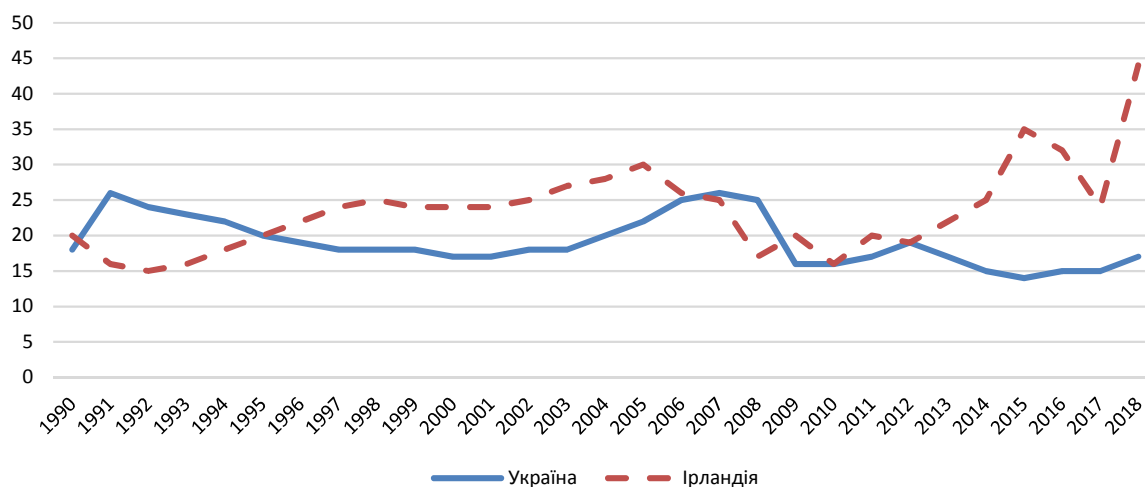

Рис. 5. Порівняльна динаміка інвестицій в основний капітал за 1990-2018 роки в Україні та Ірландії, у % до ВВП

Джерело: складено авторами на базі [39].

Таблиця 8

Галузева структура промисловості Ірландії

Сектор промисловості	Доля у загальному обсязі реалізації у 2109 році, %
Біотехнології та фармацевтика	40
Харчова промисловість та напої	19
Хімічна промисловість, виробництво гуми, пластмас	17
Електроніка, електротехніка, оптика	8
Інші	16

Джерело: складено авторами на базі [39].

Притоку іноземних інвестицій вкрай сприяв режим податкового стимулювання. Заходами податкового реформування Ірландія перетворилася на корпоративну податкову гавань, ефективні податкові ставки для іноземних корпорацій становлять 2,2–4,5%. Структура промисловості Ірландії демонструє домінування високотехнологічних галузей промисловості (табл. 8).

Сектор послуг в Ірландії також представлений переважанням високотехнологічних зразків – телекомунікації, IT-технології, науково-технічні, фінансові послуги тощо. Вони становлять більше 31% ВВП [39], у той же час в Україні цей показник становить менше 11%. Окрім того, сектор послуг української економіки представлений послугами низької кваліфікації – транспорт, торгівля, готельно-ресторанний сервіс.

Таким чином, з урахуванням зразків міжнародної допомоги повоєнним Європі («План Маршалла»), Японії («Лінія Доджа»), Кореї, Сінгапуру, Франції,

Великобританії, Ірландії, вважаємо доцільними адаптувати принципи впровадження програм розвитку з табл. 5 для України наступним чином (табл. 9):

Таблиця 9

Принципи впровадження програм міжнародної допомоги, що будуть ефективні для повоєнної економіки України

Принцип	Сутність
<i>Sources of assistance</i> (джерела надання допомоги)	Комплексна багатостороння міжнародна допомога країн-партнерів за першістю США, ЄС, Великобританії
<i>Conditions of assistance</i> (умови надання допомоги)	Реальна робота антиолігархічних законів; боротьба з корупцією; реформування правоохоронного сектору
<i>Development approach</i> (підхід до розвитку)/	Фокусування уваги на задачах створення можливостей в усіх сферах розвитку економіки та суспільства, докорінна трансформація задля швидкого та якісного нового розвитку
<i>Jointly Coordinated Efforts</i> (спільно скоординовані зусилля)	Координація спільних дій Національної ради з відновлення України від наслідків війни та відповідних створених міжнародних структур на до-радчо-консультативній основі
<i>Multistakeholders Implemetation</i> (участь стейкхолдерів)	Залучення міжнародних експертів, українських науковців, фінансових та бізнес-кіл, представників безпекових та правових структур
<i>Modernization Perspective & Mutual Benefite</i> (перспективи модернізації, взаємна вигода)	Перетворення України на сучасну країну з якісно оновленою промисловою інфраструктурою, інноваційним потенціалом, інвестиційною привабливістю, мега-індустріальний парк та логістичний хаб для Європи
<i>Risks for Ukraine</i> (ризики для України)	Забезпечення антикорупційних заходів, реального контролю за цільовим використанням ресурсів та коштів, прозорість державних закупівель, підзвітність та податкова дисципліна

Джерело: складено авторами.

На основі сформульованих базисних принципів з табл. 9, можна запропонувати багаторівневу архітектуру побудови відновленої економіки України у повоєнний період з розбивкою по етапах (рис. 6).

Деталізуючи наведені вище напрями відновлення економіки, варто зазначити таке:

Безпекова основа – повоєнне відновлення повинно мати за основу інтеграцію регіональної цивільної влади, основних інфраструктурних об'єктів (аеропорти, залізниці, шляхи сполучення, структури життєзабезпечення) та воєнних структур (військові центри, бази тощо). Саме така інтеграція створить інвестиційну привабливість, адже буде в змозі цю безпеку підтвердити [35].

Програми гуманітарної допомоги та соціальної підтримки – вважаємо за доцільне внесення нормативних пропозицій щодо передбачення для найбільш вразливих верств населення та внутрішньо переміщених осіб базового доходу задля сприяння поверненню з закордону трудових ресурсів та запобігання міграції; при-

чому механізм житлових іпотечних кредитів з мінімальною ставкою вже анонсований Урядом [40].

Макрофінансова стабілізація – у перші місяці війни виважене зниження імпорту дозволило Міністерству фінансів констатувати відносну стабілізацію гривні та запобігання різких амплітудних коливань. Однак найближчим часом буде необхідна лібералізація валютного курсу та криза проблемних кредитів. Виваженим державним рішенням може бути використання досвіду Японії – викуп державою у банків проблемних кредитів та їх фінансове оздоровлення [41].

Окрім того, очевидним буде наявність «бюджетної діри», що буде тільки збільшуватися, тому, по аналогії із Планом Маршалла, Україна буде потребувати регулярної зовнішньої фінансової допомоги. Бо підвищення податків з метою наповнення бюджету в даному випадку – деструктивна альтернатива.

Відновлення та відбудова інфраструктури – поперше, наявними будуть населенні пункти, які потрібно буде будувати з нуля. Важливим буде, щоб така

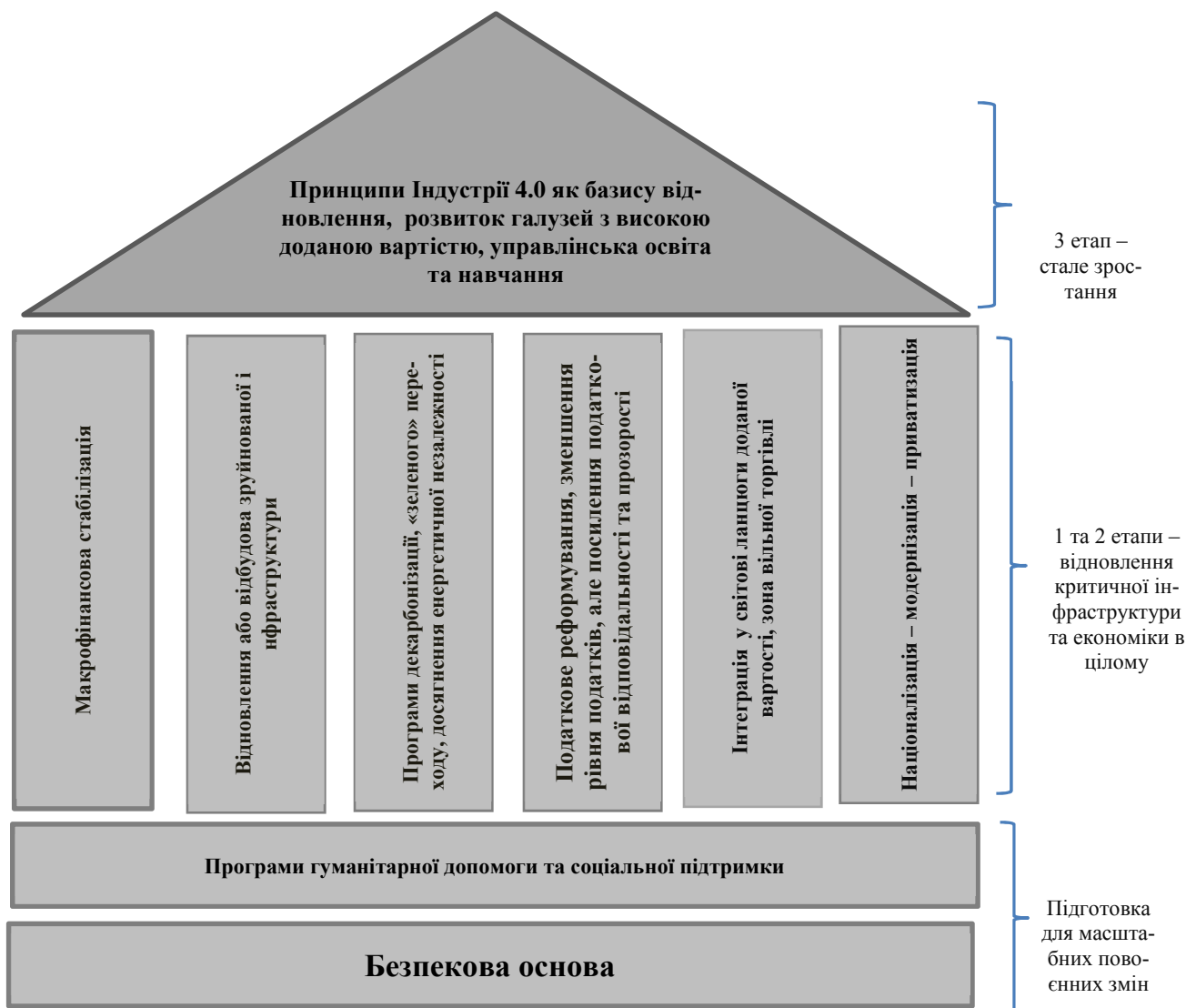

Рис. 6. Напрями відновлення економіки України з урахуванням етапів та міжнародного досвіду

Джерело: складено авторами.

відбудова була якісним перетворенням, а не копіюванням минулого. По-друге, відбудова інфраструктури повинна базуватися на сучасних принципах, зокрема, енергозберігання та «зеленого» переходу. Така відбудова може значно вирішити питання працевлаштування, а також, за умов програм державно-приватного партнерства, гарантувати інвестиційну привабливість.

Програма декарбонізації, «зеленого переходу», енергетичної незалежності:

- сприяти розвитку «зеленої» енергетики та «зеленої» генерації, заохочуючи виробників усіх рівнів виробляти енергію, надлишки якої продавати на оптовий ринок;

- принципи «москітної» економіки для активного просування малих проєктів, спрямованих на підвищення енергоефективності конкретних об'єктів (підприємств, домогосподарств тощо),

- інституційно підтримувати процес «зеленого переходу» шляхом створення Агентства з декарбонізації («зеленого переходу») із широкими повноваженнями та комунікаціями та здатністю займатися скороченням викидів вуглецю в усіх відповідних сферах [42].

Інтеграція у світові ланцюги доданої вартості, зона вільної торгівлі. Ключова задача – забезпечення для інвесторів механізмів максимального сприяння розвитку: компенсаторні механізми втрат, або приєднання до інженерних мереж. Пріоритети розвитку переробної промисловості, розвиток індустріальних парків. Перспективна концепція ніаршорінгу – перетворення України на найближчу промислову зону (мега-індустріальний парк для Європи. А це, своєю чергою, активно стимулюватиме розвиток сектору послуг [43].

Націоналізація-модернізація-приватизація. Застосування механізму ланцюга «націоналізація-модернізація-приватизація» стосовно промислових об'єктів у ключових секторах економіки. А саме – націоналізації підприємств ключових галузей промисловості з подальшою їх модернізацією, інвестиційне стимулювання надходження закордонних коштів та подальша приватизація промислових об'єктів. У якості стимулу для потенційних інвесторів без додаткових обмежень, вважаємо, слухним буде запровадження **нової податкової моделі «10-10-10»**, яка передбачає податки у межах: 10% податок на прибуток, 10% – ПДФО та 10% – ПДВ та скасування воєнного збору [44]. Така модель

може створити основи для оффшорного ведення бізнесу в Україні та призвести до притоку інвестицій, **перетворення України на інноваційний оффшор**, податкову гавань. Водночас, враховуючи умови часу, можливим є повне скасування всіх пільг, посилення відповідальності за порушення податкового законодавства й такі речі, як, наприклад, доступ податкової до інформації про банківські рахунки для запобігання ухиленню від сплати податків.

Вкрай важливим є нормативне визнання юрисдикції судів Великобританії у проведенні міжнародних спорів. Саме це може привернути додаткову увагу інвесторів та унормувати діюче законодавство за європейськими зразками.

Висновки. Війна завжди є рубіконом, який докорінно змінює долі людей та сценарії подальшого розвитку країн. Повоєнне відновлення національних економік в кожному випадку залежить від економічних, геополітичних і навіть культурних особливостей, а також, розвитку країни у довоєнний час.

Історично доведеним та апробованим є набір спільних успішних інструментів повоєнного відновлення: індикативне планування з подальшою лібералізацією економіки, активне створення робочих місць, експортне орієнтування економіки, переважання високотехнологічних галузей промисловості, значний обсяг фінансового та промислового інвестування, створення режиму податкового стимулювання.

Попри наявність та досвід використання вказаних інструментів, важливим є аналіз прикладів їх застосування та можливостей комплексного використання для власної економіки. Саме цей аргумент буде детермінувати вектор подальшого розвитку країни.

Резюмуючи викладене, зазначимо загальне:

1. Україна повинна приймати безпосередню участь у підготовці та впровадженні міжнародних заходів з відновлення економіки та пропонувати закордонним партнерам власне бачення подальшого повоєнного розвитку з огляду на міжнародний досвід, але й з урахуванням ризиків.

2. Трафарет кожної з моделей закордонного досвіду допомоги повоєнному розвитку, що розглянуті у дослідженні, мають бути ретельно проаналізовані та вивчені та застосовані комплексно і з урахуванням найкращих аспектів впливу, що будуть ефективними саме для України.

3. Війна в Україні може стати пролонгованою за терміном, тому стратегування розвитку, розробка власного повоєнного економічного плану повинна урахувати не тільки мирні потреби, а й завдання наявної воєнної протидії агресору та початкових заходів для підготовки повноцінної повоєнної розбудови.

4. На відміну від умов реалізації Плану Маршалла у повоєнній Європі, який розроблявся для мирної, хоча й зруйнованої Європи, причому, усі країни були практично в однакових соціально-економічних умовах, для України калькування такого плану не можливе. По-перше, план розбудови повинен розроблятися у державі, яка ще знаходиться у стані війни. По-друге, Україна вийде з війни в оточенні розвинених країн. Тому, інтеграційним базисом повинна стати зона вільної торгівлі з ЄС (що сприятиме включенню українських виробників у ланцюги і мережі формування доданої вартості), а політичним – перспектива членства у Євросоюзі.

5. Основна увага програм та планів розбудови повоєнної економіки України – перетворення її з сировинної моделі на виробничу, інноваційну, енергонезалежну. Фокусування на інноваційній складовій, механізмах сприятливого оподаткування, розвитку промисловості та секторів з високою доданою вартістю, людського капіталу є гарантією глобальної перспективи для бурхливого розвитку повоєнної економіки України.

Список використаних джерел

1. Ukraine recovery plan. 2022. URL: <https://recovery.gov.ua/>.
2. Кондратьев Н. Д. Большие циклы экономической конъюнктуры. Москва, 1928. 212 с.
3. John Maynard Keynes. A tract on monetary reform. London, 1923.
4. Дементьев В. Е. Ловушка технологических заимствований и условия ее преодоления в двухсекторной модели экономики. *Экономика и математические методы*. 2006. № 4. С. 17-32.
5. Модернізація економіки промислових регіонів України в умовах децентралізації управління: монографія / О. І. Амоша, Ю. М. Харазішвілі, В. І. Ляшенко та ін.; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Київ, 2018. 300 с.
6. Інноваційне Придніпров'я: гра на випередження: монографія / О. І. Амоша, Ю. С. Залознова, С. В. Іванов, В. І. Ляшенко, І. Ю. Підоричева та ін.; за заг. ред. В. І. Ляшенка (заг. ред.); НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Київ, Дніпро, 2021. 286 с.
7. Циркулярна смарт-спеціалізація старопромислових шахтарських регіонів України: монографія / Д. Ю. Череватський, М. О. Солдак, О. В. Лях, Ю. С. Залознова та ін.; за заг. ред. О. І. Амоші; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Київ, 2020. 196 с.
8. Формування адаптивної системи забезпечення енергоефективності функціонування суб'єктів господарювання реального сектору економіки України : монографія / І. А. Ігнат'єва, В. В. Микитенко, І. С. Гращенко та ін. ; за заг. ред. І. М. Грищенко, І. А. Ігнат'євої. Київ : Кафедра, 2012. 304 с.
9. Микитенко В. В., Худoley В. Ю. Цільові функціонали регіональної стратегії управління забезпеченням енергоефективності промисловості. Економіка природокористування і охорони довкілля: зб. наук. пр. Київ: ДУ ІЕПСР НАН України, 2013. С. 41-48.
10. Трушкіна Н. В., Кітріш К. Ю. Управління ланцюгами постачань у контексті концепції індустрія 4.0. *Ефективна економіка*. 2020. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8399>. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.12.74>.
11. Харазішвілі Ю. М., Ляшенко В. І. Проблеми оцінки та інтегральні індекси сталого розвитку промисловості України з позицій економічної безпеки. *Економіка України*. 2017. № 2 (663). С. 3-23
12. Ємець В. В. Економічний розвиток у повоєнний період в Україні: регіональний та місцевий аспекти. *Економіка та держава*. 2022. № 5. С. 68–72. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2022.5.68>.
13. Лібанова Е. М., Горбулін В. П., Пирожков С. І. та ін. Політика інтеграції ук\$ раїнського суспільства в контексті викликів та загроз подій на Донбасі : нац. доп. / [за ред. Е.М. Лібанової]. Київ: НАН України, 2015. 363 с.

14. Пятинкин С. Ф., Быкова Т. П., Развитие кластеров: сущность, актуальные подходы, зарубежный опыт. Минск, Тесей, 2008. 72 с.
15. Devlin, G., & Bleackley, M. Strategic Alliances Guidelines for success. *Long Range Planning*. 1988. Vol. 21, no. 5. P. 18-23.
16. Маршалл А. Принципы экономической науки: в 3-х томах. Москва: Наука, 1993. Т. 1.
17. Swann G. M. P., & Preveser M. A. Comparison of the Dynamics of Industrial Clustering in Computing and Biotechnology. *Research Policy*. 1996. Vol. 25, No. 7. P. 1139-1157. DOI: [https://doi.org/10.1016/S0048-7333\(96\)00897-9](https://doi.org/10.1016/S0048-7333(96)00897-9).
18. Feser, E. J. Old and New Theories of Industry Clusters. London: SelectedWorks 1998.
19. Bergman, E. M., & Feser, E. J. (1999). Industrial and Regional Clusters: Concepts and Comparative Applications. Web Book in Regional Science. Morgantown, WV: Regional Research Institute, West Virginia University.
20. Feldman, V. P., & Audretsch, D. B. Innovation in Cities: Science based Diversity. Specialization and Localized Competition. *European Economic Review*. 1999. Vol. 43. P. 409-429.
21. Dussauge, P., Garrette, B., & Mitchell, W. Learning from competing partners: Outcomes and durations of scale and link alliances in Europe, North America and Asia. *Strategic Management Journal*. 2000. Vol. 21, No. 2. P. 99-103. DOI: [https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1097-0266\(200002\)21:2<99::AID-SMJ80>3.0.CO;2-G](https://doi.org/10.1002/(SICI)1097-0266(200002)21:2<99::AID-SMJ80>3.0.CO;2-G).
22. Penttinen, T. & Luukkainen, S. (2000). Trade-flow Based Industrial Clusters in the Finnish Economy – Growth Through National Synergies. Outline version for the OECD Cluster Focus Group Workshop 8-9.5. URL: <https://www.oecd.org/finland/2099967.pdf>.
23. Sölvell, Ö., Lindqvist, G., & Ketels, Ch. (2003). The Cluster Initiative Greenbook. Stockholm : Ivory Tower.
24. War to slash Ukraine's GDP output by over 45%, World Bank forecasts. URL: <https://www.reuters.com/world/us/war-slash-ukraines-gdp-output-by-over-45-world-bank-forecasts-2022-04-10/>.
25. Площа окупованої України, втрати російської техніки та 17 діб столичних тривог. Вісім фактів про три місяці війни від Forbes. Інфографіка. URL: <https://forbes.ua/inside/ploshcha-okupovanoi-ukraini-vtrati-rosiyskoi-tekhniki-ta-17-dib-stolich-nikh-trivog-10-faktiv-pro-tri-misyatsi-viyeni-vid-forbes-infografika-24052022-6167>.
26. Київська школа економіки. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/07/NRC_CLEAN_Final_Jul1_Losses-and-Needs-Report.pdf.
27. Польща підтримує Україну в контексті якнайшвидшої синхронізації української енергосистеми з ENTSO-E. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/polshcha-pidtrimuye-ukrayinu-v-konteksti-yaknajshvidshoyi-sinhronizaciyi-ukrayinskoji-energosistemi-z-entso-e>
28. Україна подала заявку на вступ до ЄС. URL: https://zaxid.net/ukrayina_podala_zayavku_na_vstup_do_ues_n1537131.
29. Міністерство фінансів України. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/ukraine_received_cad_450_million_from_canada-3571.
30. Каха Бендукидзе та його «грузинське диво». URL: https://www.bbc.com/russian/international/2014/11/141114_bendukidze_georgia_minister_death.
31. Maddison Project Database 2013. URL: <https://www.rug.nl/ggdc/historicaldevelopment/maddison/releases/maddison-project-database-2013>.
32. Голишева Є. О., Грищенко О. Ф., Макаренко Є. В. Аналіз досвіду країн «азійських тигрів» для формування стратегічних напрямків науково-технологічного розвитку вітчизняних промислових підприємств. *Ефективна економіка*. 2018. № 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/>
33. The World Bank. World development indicators. URL: <https://datatopics.worldbank.org/world-development-indicators/>.
34. Економічне диво за одне покоління: Південна Корея – приклад для України. URL: <https://news.finance.ua/ua/news/-/400091/ekonomichne-dyvo-za-odne-pokolinnya-pivden-na-koreya-pryklad-dlya-ukrayiny>.
35. Бородіна О. Базові тренди повоєнної трансформації економіки України: бюджетна децентралізація, індустрія 4.0, регіональний енергоменеджмент. *Journal of Innovations and Sustainability*. 2022. Vol. 6(1). DOI: <https://doi.org/10.51599/is.2022.06.01.04>.
36. Макогон Ю. В., Ляшенко В. І. Националізація і приватизація підприємств (Опыт Франции для Украины): монографія. Донецьк, 2009. 492 с.
37. Аслэн Ж.-Ш. Экономическая история Франции с XVIII века до наших дней. Москва: ИНТРАТЭК-Р, 1995. 246 с.
38. Конференція організації об'єдинених націй по торгівлі і розвитку ЮНКТАД. Доклад о розвитку і торгівлі. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/tdr2016_ru.pdf.
39. Central Statistic office of Ireland. URL: <https://www.cso.ie/en/index.html>.
40. Прем'єр-міністр: Програма «Доступна іпотека» запрацює з 1 жовтня 2022 року для чотирьох категорій громадян. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/premier-ministr-prohrama-dostupna-ipoteka-zapratsiuiez-1-zhovtnia-2022-roku-dlia-chotyrokh-katehori-hromadian>.
41. Фітас Н. Ю. Участь держави в управлінні проблемними активами банків в умовах кризи. *Фінансова система України. Наукові записки. Серія "Економіка"*. 2011. Вип. 17. С. 405-411.
42. Koval, V., Borodina, O., Lomachynska, I., Olczak, P., Mumladze, A., Matuszewska, D. Model Analysis of Eco-Innovation for National Decarbonisation Transition in Integrated European Energy System. *Energies*. 2022, 15, 3306. DOI: <https://doi.org/10.3390/en15093306>.
43. Borodina, O., Bratus, H., Udovychenko, V., Kaczmarzewski, S., Kostrychenko, V., and Koval, V. (2022). Renovation management of the national economy in ensuring energy decentralization. *Polityka Energetyczna – Energy Policy Journal*, 25(2), pp. 67-84. URL: <https://epj.min-pan.krakow.pl/Renovation-management-of-the-national-economy-in-ensuring-energy-decentralization,150483,0,2.html>. DOI: <https://doi.org/10.33223/epj/150483>.
44. Прасад А. У Зеленського очікують на нову податкову модель найближчими місяцями. *forbes.ua*. URL: <https://forbes.ua/news/u-zelenskogo-ochikuyut-priunyat-tya-novoi-podatkovoi-modeli-u-nayblizhchi-misyatsi-16-082022-7724>.
45. Ляшенко В. І., Бобков А. М., Володина А. А., Каптуренко Н. Г., Чернозуб Ю. А. Ирландия: кельтский тигр или инновационный оффшор? Донецьк: МСПСБ-Пресс, 2010. 120 с.

46. Структурні реформи економіки: світовий досвід, інститути, стратегії для України: монографія / Амоша О. І., Аптекар С. С., Кузьменко Л. М., Ляшенко В. І. та ін. Донецьк-Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ, 2011. 848 с.

References

1. Ukraine recovery plan. *recovery.gov.ua*. Retrieved from <https://recovery.gov.ua/project/program/strive-for-eu-integration> [last accessed: 2022-08-04].
2. Kondratiev, N. D. (1928). *The Major Economic Cycles*. Moscow. 212 p. [in Russian].
3. Keynes, J. M. (1923). *A tract on monetary reform*. London, Macmillan and Co.
4. Dementiev, V. Ye. (2006). Lovushka tekhnologicheskikh zaimstvovaniy i usloviya yeye preodoleniya v dvukhsektornoy modeli ekonomiki [The technology borrowed trap and the conditions for overcoming it in the two-sector model of the economy]. *Economics and mathematical methods*, 42(4), pp. 17-32 [in Russian].
5. Amosha O. I., Kharazishvili Yu. M., Liashenko V. I. et al. (2018). Modernizatsiia ekonomiky promyslovykh rehioniv Ukrainy v umovakh detsentralizatsii upravlinnia [Modernization of the economy of industrial regions of Ukraine in the conditions of decentralization of management]. Kyiv, IIE of NAS of Ukraine. 300 p. [in Ukrainian].
6. Amosha, O. I., Zaloznova, Yu. S., Ivanov, S. V., Liashenko, V. I., Pidorycheva, I. Yu. et al. (2021). Innovatsiine Prydniprovia: hra na vyperedzhennia [Innovative Prydniprovia: game for advancement]. Kyiv, Dnipro. 286 p. [in Ukrainian].
7. Cherevatskyi, D., Soldak, M., Liakh, O., Zaloznova, Yu. et al. (2020). Tsykuliarna smart-spetsializatsiia staropromyslovykh shakhtarskykh rehioniv Ukrainy [Circular smart specialization of old industrial mining regions of Ukraine]. Kyiv, IIE of NAS of Ukraine [in Ukrainian].
8. Ihnatieva, I. A., Mykytenko, V. V., Hrashchenko, I. S. et al. (2012). Formuvannia adaptivnoi systemy zabezpechennia ener-hoefektyvnosti funktsionuvannia subiektiv hospoda-riuvannia realnoho sektoru ekonomiky Ukrainy [Formation of an adaptive system to ensure energy efficiency of economic entities of the real sector of the economy of Ukraine]. Kyiv, Kafedra. 304 p. [in Ukrainian].
9. Mykytenko, V. V., Khudolei, V. Yu. (2013). Tsilovi funktsionaly rehionalnoi stratehii upravlinnia zabezpechenniam enerhoefektyvnosti promyslovosti [Target functionalities of strategizing and formation of strategy of management of maintenance of energy efficiency of functioning of the industry]. *Ekonomika pryrodokorystuvannia i okhorony dovkillia – Economics of nature use and environmental protection*, pp. 41-48. Kyiv, DU IEPSR NAS of Ukraine [in Ukrainian].
10. Trushkina, N. V., Kitriush, K. Yu. (2020). Upravlinnia lantsiuha-my postachan u konteksti kontseptsii industriia 4.0 [Supply chain management in the context of the industry 4.0 concept]. *Efektivna ekonomika*, 12. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8399>. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.12.74> [in Ukrainian].
11. Kharazishvili, Yu. M., Liashenko, V. I. (2017). Problemy otsinky ta intehralni indeksy staloho rozvytku promyslovosti Ukrainy z pozytsii ekonomichnoi bezpeky [Estimation problems and integrated indices of sustainable development of Ukrainian industry from the standpoint of economic security]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, 2 (663), pp. 3-23 [in Ukrainian].
12. Yemets, V. V. (2022). Ekonomichnyi rozvytok u povoiennyi period v Ukraini: rehionalnyi ta mistsevyyi aspekty. [Economic development in the post-war period in Ukraine: regional and local aspects]. *Ekonomika ta derzhava*, 5, pp. 68-72. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2022.5.68> [in Ukrainian].
13. Libanova, E. M., Horbulin, V. P., Pyrozhhov, S. I. et al. (2015). Polityka intehratsii uk\$ rainskoho suspilstva v konteksti vyklykiv ta zahroz podii na Donbasi. [Policy of Integration of Ukrainian Society in the Context of the Challenges and Threats of Events in Donbass]. Kyiv, NAS of Ukraine [in Ukrainian].
14. Pyatinkin, S. F. & Bykova, T. P. (2008). Razvitiye klasterov: sushchnost', aktual'nyye podkhody, zarubezhnyy opyt [Development of clusters: essence, actual approaches, foreign experience]. Minsk, Tesey [in Russian].
15. Devlin, G., & Bleackley, M. (1988). Strategic Alliances Guidelines for success. *Long Range Planning*, vol. 21, no. 5, pp. 18-23.
16. Marshall, A. (1993). Printsipy ekonomicheskoy nauki [Principles of economic science]. In 3 vols. Moscow, Science, Vol. 1. [in Russian].
17. Swann, G. M. P., & Preveser, M. A. (1996). Comparison of the Dynamics of Industrial Clustering in Computing and Biotechnology. *Research Policy*, Vol. 25, no. 7, pp. 1139-1157. DOI: [https://doi.org/10.1016/S0048-7333\(96\)00897-9](https://doi.org/10.1016/S0048-7333(96)00897-9).
18. Feser, E. J. (1998). *Old and New Theories of Industry Clusters*. London: SelectedWorks.
19. Bergman, E. M., & Feser, E. J. (1999). *Industrial and Regional Clusters: Concepts and Comparative Applications*. Web Book in Regional Science. Morganton, WV: Regional Research Institute, West Virginia University.
20. Feldman, V. P., & Audretsch, D. B. (1999). Innovation in Cities: Science based Diversity. Specialization and Localized Competition. *European Economic Review*, Vol. 43, pp. 409-429.
21. Dussauge, P., Garrette, B., & Mitchell, W. (2000). Learning from competing partners: Outcomes and durations of scale and link alliances in Europe, North America and Asia. *Strategic Management Journal*, Vol. 21, No. 2, pp. 99-103. DOI: [https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1097-0266\(200002\)21:2<99::AID-SMJ80>3.0.CO;2-G](https://doi.org/10.1002/(SICI)1097-0266(200002)21:2<99::AID-SMJ80>3.0.CO;2-G).
22. Pentikäinen, T. & Luukkainen, S. (2000). Trade-flow Based Industrial Clusters in the Finnish Economy – Growth Through National Synergies. Outline version for the OECD Cluster Focus Group Workshop 8-9.5. Retrieved from <https://www.oecd.org/finland/2099967.pdf>.
23. Sölvell, Ö., Lindqvist, G., & Ketels, Ch. (2003). *The Cluster Initiative Greenbook*. Stockholm, Ivory Tower.
24. War to slash Ukraine's GDP output by over 45%, World Bank forecasts. Retrieved from <https://www.reuters.com/world/us/war-slash-ukraines-gdp-output-by-over-45-world-bank-forecasts-2022-04-10/>.
25. The area of occupied Ukraine, the loss of Russian equipment and 17 days of anxiety in the capital. Eight facts about three months of war from Forbes. Infographics. Retrieved from <https://forbes.ua/inside/ploshcha-okupo-va-noi-ukraini-vtrati-rosiyskoi-tekhniki-ta-17-dib-stolichnikh-trivog-10-faktiv-pro-tri-misyatsi-viyni-vid-forbes-infografika-24052022-6167> [in Ukrainian].
26. Kyivska shkola ekonomiky [Kyiv School of Economics]. Retrieved from <https://kse.ua/wp-content/up->

loads/2022/07/NRC_CLEAN_Final_Jul1_Losses-and-Needs-Report.pdf [in Ukrainian].

27. Polshcha pidtrymuie Ukrainu v konteksti yaknaishvydshoi synkhronizatsii ukrainskoi enerhosystemy z ENTSO-E [Poland supports Ukraine in the context of the fastest possible synchronization of the Ukrainian energy system with ENTSO-E]. Retrived from <https://www.kmu.gov.ua/news/polshcha-pidtrimuye-ukra-yinu-v-konteksti-yaknajshvidshoyi-sinhronizaciyi-ukrayin-skoyi-energosistemi-z-entso-e> [in Ukrainian].

28. Ukraina podala zaiavku na vstup do YeS [Ukraine has officially applied for EU membership]. Retrived from https://zaxid.net/ukrayina-podala-zayavku-na-vstup-do_yes_n1537131 [in Ukrainian].

29. Ministerstvo finansiv Ukrainy [Ministry of Finance of Ukraine]. Retrived from <https://mof.gov.ua/uk/news/ukraine-received-cad-450-million-from-canada-3571> [in Ukrainian].

30. Kakha Bendukidze ta yoho «hruzynske dyvo» [Kakha Bendukidze and his "Georgian miracle"]. Retrived from https://www.bbc.com/russian/international/2014/11/141114_bendukidze_georgia_minister_death [in Ukrainian].

31. Maddison Project Database 2013. Retrived from <https://www.rug.nl/ggdc/historicaldevelopment/maddison/releases/maddison-project-database-2013>.

32. Holysheva, Ye. O., Hryshchenko, O. F., Makarenko, Ye. V. (2018). Analiz dosvidu krain «aziyskikh tyhriv» dlia formuvannia stratehichnykh napriamkiv naukovykh-tekhnologichnoho rozvytku vitchyznianskykh promyslovykh pidpriemstv [Analysis of the "asian tigers" countries experience for the formation of strategic directions of scientific and technological development of domestic industrial enterprises]. *Efektivna ekonomika*, Vol. 6. Retrived from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6419> [in Ukrainian].

33. The World Bank. World development indicators. Retrived from <https://datatopics.worldbank.org/world-development-indicators/>.

34. Ekonomichne dyvo za odne pokolinnia: Pivdena Koreia – pryklad dlia Ukrainy [Economic miracle for one generation: Pivdena Koreia – a model for Ukraine]. Retrived from <https://news.finance.ua/ua/news/-/400091/ekonomichne-dyvo-za-odne-pokolinnya-pivdena-koreia-pryklad-dlya-ukrayiny>.

35. Borodina, O. (2022). Basic trends of postwar transformation of Ukraine's economy: industry 4.0, budgetary decentralization, regional energy management. *Journal of Innovations and Sustainability*, 6(1). DOI: <https://doi.org/10.51599/is.2022.06.01.04> [in Ukrainian].

36. Makogon, Yu. V., Liashenko, V. I. (2009). Natsionalizatsiya i privatizatsiya predpriyatii (Opyt Frantsii dlya Ukrainy [Nationalization and privatization of enterprises (Experience of France for Ukraine)]. Donetsk. 492 p. [in Russian].

37. Asslan, J.-Ch. (1995). Economic history of France from the eighteenth century to the present day. Moscow, INTRATEC-R [in Russian].

Формат цитування:

Бородина О. А., Ляшенко В. І. Повеєнне відновлення економіки: світовий досвід та спроба його адаптації для України. *Вісник економічної науки України*. 2022. № 1 (42). С. 121-134. DOI: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2022.1\(42\).121-134](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2022.1(42).121-134)

Borodina, O. A., Lyashenko, V. I. (2022). Post-War Economic Recovery: World Experience and Attempt to Adapt it for Ukraine. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy*, 1 (42), pp. 121-134. DOI: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2022.1\(42\).121-134](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2022.1(42).121-134)

38. Konferentsiya organizatsii ob'yedinennykh natsiy po tovgovle i razvitiyu YUNKTAD [United Nations Trade and Development Conference UNCTAD]. *Development and Trade Report*. Retrived from https://unctad.org/system/files/official-document/tdr2016_ru.pdf [in Russian].

39. Central Statistic office of Ireland. Retrived from <https://www.cso.ie/en/index.html>.

40. Premier-ministr: Prohrama «Dostupna ipoteka» zapratsiuie z 1 zhovtnia 2022 roku dlia chotyrok h katerorii hromadian [Prime Minister: The "Affordable Mortgage" program will start on October 1, 2022 for four categories citizens]. Retrived from <https://www.kmu.gov.ua/news/premier-ministr-prohrama-dostupna-ipoteka-zapratsiuie-z-1-zhovtnia-2022-roku-dlia-chotyrok-katerorii-hromadian> [in Ukrainian].

41. Fitas, N. Yu. (2011). Uchast derzhavy v upravlinni problemnymiy aktyvamy bankiv v umovakh kryzy. [State participation in the management of problem assets of banks in crisis conditions]. *Finansova sistema Ukrainy. Naukovi zapysky. Seriiia "Ekonomika" – Financial system of Ukraine. Proceedings. "Economy" series*, 17, pp. 405-411 [in Ukrainian].

42. Koval, V., Borodina, O., Lomachynska, I., Olczak, P., Mumladze, A., Matuszewska, D. (2022). Model Analysis of Eco-Innovation for National Decarbonisation Transition in Integrated European Energy System. *Energies*, 15, 3306. DOI: <https://doi.org/10.3390/en15093306>.

43. Borodina, O., Bratus, H., Udovychenko, V., Kaczmarzewski, S., Kostrychenko, V., and Koval, V. (2022). Renovation management of the national economy in ensuring energy decentralization. *Polityka Energetyczna – Energy Policy Journal*, 25(2), pp. 67-84. Retrived from <https://epj.min-pan.krakow.pl/Renovation-management-of-the-national-economy-in-ensuring-energy-decentralization,150483,0,2.html>. DOI: <https://doi.org/10.33223/epj/150483>.

44. Prasad, A. U Zelenskoho ochikuiut na novu podatkovu model naiblyzhchymy misiatsiamy [Zelensky expects a new tax model in the coming months]. *forbes.ua*. Retrived from <https://forbes.ua/news/u-zelenskogo-ochi-kuyut-priynyattya-novoi-podatkovoi-modeli-u-nayblizhchi-misyatsi-16082022-7724> [in Ukrainian].

45. Liashenko, V. I., Bobkov, A. M., Volodina, A. A., Kapturenko, N. G., Chernozub, Yu. A. (2010). Irlandiya: kel'tskiy tigr ili innovatsionnyy offshor? [Ireland: Celtic Tiger or Innovative Offshore?]. Donetsk, MSPSB-Press. 120 p. [in Russian].

46. Amosha, O. I., Aptekar, S. S., Kuzmenko, L. M., Liashenko, V. I. et al. (2011). Strukturni reformy ekonomiky: svitovyi dosvid, instytuty, stratehii dlia Ukrainy [Structural reforms of the economy: world experience, institutions, strategies for Ukraine]. Donetsk – Ternopil, Ekonomichna dumka TNEU. 848 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 30.05.2022